Kocsi Lajos

„LÉLEKBEN ÉS IGAZSÁGBAN”

A tradicionális létszemlélet vallási vetületeiről – katolikus nézőpontból

„A Lélek az, ami éltet, a test nem használ semmit.
Az igék, amelyeket én mondtam nektek, Lélek és élet.”

Jn 6,63

Ha a kereszténység eredeti princípiumai felől közelítünk az emberiség történetéhez, meglehetősen tiszta képet kaphatunk azon erők természetéről és működéséről is, amelyek különböző formákat öltve az Igazság érvényesítése ellenében lépnek fel. E negatív erők vonatkozásában a katolikus tanítás bukott angyalokról, a gonoszság hatalmairól beszél, melyek Isten országának megvalósulása ellenében működnek, és az embert vak önzésre és ellenségeskedésre vezetik. A modernség térhódításában mindezek fokozott jelenlétét és elszabadulását figyelhetjük meg, amit a jelenleg is tomboló posztmodern nihilizmus tetőz be, melyben már a végletekig vitt démoni felforgatása megy végbe mindannak, ami az ember világában hagyományos értékekre épül. Mivel ezen erők annak jegyében működnek, hogy az Igazság nyomokban se legyen felismerhető és megtalálható, minden eszközzel „az igazságra épített rend” (Hamvas Béla meghatározása) különböző (vallási, társadalmi stb.) formáinak megsemmisítésére törnek. Működésük akkor a legveszélyesebb és a legnehezebben felismerhető, ha a vallás formai külsőségeit (például szimbólumait, kifejezésmódjait, egyéb jellegzetességeit) öltik magukra, és mintegy belülről, a vallás hivatalos képviselőinek és követőinek megtévesztésével és félrevezetésével végzik a vallás céljával ellenkező előjelű tevékenységüket. Az ilyen felforgatás egyik katasztrofális – napjainkban már tapasztalható – eredménye, ha vallásos emberek támadnak olyan tanításokat, amelyek az Örökérvényű Bölcsesség fogalmi és szimbolikus kifejeződései, továbbá ellenségesen fordulnak olyan szerzők, gondolkozók felé, akik az Igazság közvetlen megismerésének lehetőségeit kutatják, és annak minden életterületen való jelenlétéért küzdenek.

Ezzel és a hasonló megnyilvánulásokkal talán nem kellene írásos formában foglalkoznunk, ha az ily módon megtévesztett személyek önmaguk vagy a véleményük iránt személyesen érdeklődők számára fogalmaznák meg félreértéseiket. Sajnálatos módon azonban nem ez a helyzet. Mivel nyilvános fórumokon agresszívan támadják a vallási-metafizikai tradíciók létszemléleti alapját és egy több évezredes értelmezési hagyományt (megdöbbentő módon odáig merészkedve, hogy bizonyos szintjeit, megközelítési módjait, legjelentősebb kutatóit és képviselőit egyenesen sátáninak nevezik – ezzel a tradicionális szellemet illető teljes tudatlanságról tanúságot téve,

továbbá nem látva, hogy így félrevezetik a még tájékozatlan, de nyitott és elfogulatlan embereket, másrészt, hogy e hozzáállással megkérdőjelezik például a keresztény középkor legnagyobb teológusainak metafizikai rendű meglátásait is), elengedhetetlen, hogy a „tradicionális létszemlélet" kifejezés *néhány* alapvető jelentésbeli összefüggését újra felelevenítsük, mégpedig a keresztény vallás nézőpontjából.

Ez már csak azért is szükséges, mert akik ilyen mértékű tévedéseket terjesztenek, ha saját elképzeléseik szerint „jó szándékkal" teszik is, úgy tűnik, nincsenek tudatában, miféle rombolást visznek végbe azzal, hogy saját frusztrációikat, ellenérzéseiket és késztetéseiket nem fegyelmezik meg. Mivel láthatólag képtelenek önmagukat korlátozni, olyan befolyásoknak engednek utat és olyan tendenciák érvényesülését segítik, amelyek egyedüli célja, hogy a jelenkori világban élő embert megfosszák azoktól a kegyelmi áramlatoktól, amelyek az élet különböző területein még isteni adományokat közvetítenek. E kegyelmi adományok hordozóinak tekinthetjük azokat a szellemi tekintetben felbecsülhetetlen értékű műveket is, amelyek közvetlenül mutatják be az Igazság, vagyis a változhatatlan Örökérvényű Bölcsesség (más megnevezésekkel: Hagyomány, metafizikai tradíció, *szanátana dharma*) ideáját.

Istennek hála, több olyan újkori és jelenkori gondolkozó életműve hozzáférhető a ma élő ember számára, akik a modernitásban megnyilvánuló pusztító erőket tapasztalva és a mai ember képességeit, beállítottságát, életfelfogását figyelembe véve a világvallások leglényegibb (tradicionális) tanításainak és a hagyományos civilizációk szellemi alapjainak megismertetéséért küzdöttek és küzdenek. A vallások tradicionális tanításainak képviselőivel együtt e gondolkozók körébe soroljuk mindazokat, akik a szellemi hagyományok teljességét látókörükbe vonják és

Guariento di Arpo: Isten egy kinyilatkoztatásával Szent Gábriel meglátogatja a föld lakóit (1300 körül)

tanulmányozzák, s így az isteni megalapozottságú rend megvalósításának feltételeit tárják fel az emberi civilizáció szinte minden területét figyelembe véve. A műveiket valóban ismerő keresztény számára jól látható, hogy azok milyen sokrétű módon járulnak hozzá Isten világban való jelenlétéhez, és hogy általuk Isten megszólíthatja és magához vonhatja azokat, akik személyes alkatukból adódóan a segítségükkel kapnak szellemi érintettséget.

Ennek belátása nagy fontossággal bír napjainkban. Egyrészt a tekintetben, hogy a kereszténységen belül megőrződjenek magasrendű tanítások, kinyilatkoztatott igazságok; másrészt annak felismerését is segítheti, hogy ha valaki a katolikus tanítás értő ismerőjének és követőjé-

nek tekinti magát, ám igyekezete ennek ellenére arra irányul, hogy a kereszténység és a Hagyomány között valamiféle szembenállást mutasson ki – például különböző tradicionális szerzők műveiből kiragadott idézetek és bizonyos egyéni módon értelmezett katolikus hitigazságok művi ütköztetésével –, valójában csak a modern profán mentalitást is életre hívó, felbomlasztó erők kiszolgálója lehet (függetlenül attól, hogy ennek tudatában van-e vagy sem). Mert e hozzáállással nemcsak az a probléma, hogy éppen azt igyekszik szembeállítani a kereszténységgel, ami valójában az éltető eleméhez tartozik, hanem hogy aki ily módon közelíti meg a kereszténység legjelentősebb ideáit, az kétségkívül a saját hagyománya lényegi tanításaival sincs maradéktalanul tisztában. Tehát e tevékenységében a krisztusi kinyilatkoztatást és a katolikus hitigazságokat illetően saját értelmezést követ, és azt abszolutizálva egy szektariánus keresztény deviáció életre keltésében működik közre.

Mindezekből kifolyólag is döntő jelentőségű a kortárs hagyományellenes kritikák eredetének és alapvető hiányosságainak vizsgálata. Továbbá azon felvetések, rágalmak, vagy egyéni averziók alaptalanságának megvilágítása, amelyek elhamarkodottsága, egyes esetekben képtelensége egyébként a kereszténység minden komoly ismerője számára rövid úton kiderül. Mindezen túl azonban a jelen írás fő célja, hogy rálátást adjon a „tradicionális létszemlélet" kifejezés sokrétű értelmére, amely tulajdonképpen mindig is a vallási hagyományokat átható élő szemlélet, benső irányulás, magatartás, gondolkodásmód és szívbéli elköteleződés együttesét jelölte. Ezúttal sem szabad elfelejtenünk, hogy a „tradicionális" jelző csupán egy megnevezés, amely a vallások vonatkozásában azokra a minőségekre, lényegi tartalmakra utal, amelyek a vallást vallássá teszik. Olyan minőségek együttesét jelöli, amelyek a vallás elidegeníthetetlen lényegét, igazi értelmét adják; más rátekintésben pedig olyan elemekre (tanításokra, szellemi attitűdökre, megismerési módokra) utal, amelyek a modernséggel és a profán szemlélettel minden tekintetben szemben állnak és azzal összeegyeztethetetlenek, hiszen nem a pusztításra és a felbomlasztásra, hanem a szellemi beteljesedésre, Istenhez való eljutásra irányulnak. Ebből is kitűnik, hogy e jelző bevezetésére, használatára éppen azért van szükség, hogy a vallásosság igazi princípiumait egzakt módon megragadhassuk, és különválaszthassuk a vallásosság lényege ellen irányuló szemlélettől.

Erre különösképpen figyelnünk kell egy olyan korban, amikor a vallások mint szellemi utak mélyen válságos állapotban vannak. Amennyiben globálisan szemléljük, ez különösen a kereszténységet illetően szembetűnő, amely az önfelszámolás végső határán áll. Egy olyan ember mentális állapotára emlékeztet, aki nemcsak annak nincs tudatában, hogy kicsoda valójában, de az önmagára való reflexió minden képességét elveszítette. Úgy bolyong a világban, mint akinek egyetlen emlékképe sincs már arról, mi a normalitás, sőt, hogy Isten miért adott neki életet. Ez talán elsőre túlzásnak tűnhet. Ám hogyan is érzékeltethetnénk a súlyát az olyan abszurd jelenségeknek – hogy csak néhány felszíni megnyilvánulást említsünk –, mint a kávézóvá, könyvesbolttá alakított katedrálisok, vagy a liturgikus terek felújítás címén való szétrombolása? Hogy Nyugat-Európában minden komolyabb következmény nélkül egyes „katolikus" „papok" templom helyett cirkuszi porondon mutathatnak be „misét" egy akrobata szám és egy zenei performance között, és mint a pincérek, az asztalnál kávézgató gyülekezet számára szolgálják fel az oltáriszentséget? Hogy apácák tehetségkutató showműsorokban popdalokat énekelnek? (Miközben a katolikus hagyományt ápoló szerzetesi és liturgikus közösségek ellen valóságos hadjárat folyik – igen körmönfont módon – az egyházon belül.) Mihez hasonlíthatnánk azt

a tényt, hogy jóval tízezer fölött van azon papok és szerzetesek száma, akik az utóbbi négy évben elhagyták szent hivatásukat?

Az említettek persze csak érzékeltető példák a valóság teljességéhez képest. Ezek a felszínen is kirívó és rendkívül súlyos tények egy mélyben gyökerező, már szinte kifejezhetetlen szellemi elhajlást, elúttalanodást jeleznek, amely előreláthatóan a katolicizmus eredeti szellemiségének fordítottját valósítja meg a közeljövőben. A helyzet az, hogy a katolikus és végső soron minden vallás igazán nagy botránya maga az egész emberiséget elnyelő modern világ létezése, az „élettől" megcsömörlött, falanszterekben tengődő modern emberek tömegei. Ezt ma keresztényként életbevágóan fontos látnunk. Ennek felismerése azt jelenti, hogy nem ismeretlen számunkra az *ellenség* természete és működése. Arra utal, hogy tudjuk, mi az, ami a katolikus tanítással és végső soron a normalitással szemben áll, és hogy mit kell tennünk annak érdekében, hogy ne az antikrisztusi erők térnyeréséhez segédkezzünk, annak ellenére, hogy kizárólag emberi erővel megváltoztathatatlan méreteket öltött deviációval állunk szemben.

Figyelembe véve tehát a jelenkori állapotokat, arra kívánunk rámutatni, hogy mik az épség megtartásának, és az elhajlások elkerülésének feltételei egy valláson belül. Továbbá, hogy milyen formákat öltenek azok az erők, amelyek az isteni bölcsesség orvosságai iránt nem viseltetnek bizalommal, s amelyek változatos formákat öltenek, de mindig emberi ágensek segítségével fejtik ki romboló tevékenységüket. E rombolásban tudatosan vagy tudattalanul közreműködő személyekkel nem foglalkozunk. Elsősorban Szent Pál apostol szavait vesszük figyelembe, miszerint „nem a vér és a test ellen kell küzdenünk, hanem a fejedelemségek, a hatalmasságok ellen, a sötétség világának kormányzói ellen, a gonoszságnak az ég magasságaiban lévő szellemei ellen" (Ef 6,12).

A kortárs hagyományellenes kritikák korlátoltsága és érvénytelensége

Modernista rombolás a vallásban: módszerek és emberi hiányosságok

Ahhoz, hogy a tradicionális vallásokkal, így a katolicizmussal szembenálló felforgató erők természetét és működését tisztán lássuk, mindenekelőtt fel kell elevenítenünk magunkban, hogy a „tradicionalitás" mint olyan a vallás legmélyebb misztériumainak átéléséből bontakozik ki. Mindaz, amit például a katolicizmusban tradicionálisnak nevezhetünk, éppen az a fény, amely Isten kereséséhez, megtalálásához, az üdvösség eléréséhez szükséges. Szent Ágoston szavaival, ez az „igazság megismeréséhez szükséges világosság" megnyilatkozása, amit Istentől nyerünk. Ha ez nincs jelen, az élő vallás pusztán babonás ceremóniákra, üres és önmagába zárt formákra redukálódik. Kétségtelen, hogy az isteni kegyelem fénye és az ember Isten felé irányulása építi meg az utat, amit vallásnak nevezünk. Az embernek pedig törekednie kell rá, hogy lehetővé tegye: mindabban, ami körülveszi, e fény tisztán ragyoghasson. Isten e fény által szólítja magához és mutat utat az ember számára. Ez azt jelenti, hogy mindabban, ami tradicionális, voltaképpen Isten maga mutatkozik meg, Önmagát tárja fel, azért, hogy az Őt keresők számára támasztékokat nyújtson Önmagából. A szellemi hagyományok teljes univerzumát vizsgáló tradicionális szerzők ezért hangsúlyozzák, hogy Isten ezen felfoghatatlan szeretetéből és jóságából bontakoznak ki a spirituális tradíciók, és erre épül a keresztény hagyomány is, amely utóbbi kifejezés „a keresztény szellemiség egészére vonatkoztatható, és egy fenséges fa formájában lehetne elképzelni. Gyökerei isteniek, és gyakran nem látni azokat világosan. A gyökerek a törzsben egyesülnek, ami szilárd, erős és

világosan látható – ez felel meg »egyházi« vagy »látható« jellegének. Az ágak a magisztérium különböző »szerveihez« hasonlíthatók, melyeken keresztül folyamatosan áramlik a Szentlélek »életnedve«. A levelek, virágok s gyümölcsök teszik teljessé a hasonlatot – egy élő szervezet képét, amely az évszakokat követve mindig változik, mindig növekszik, és bár néha elveszít egy-egy ágat vagy gallyat, lényegében mindig ugyanaz marad."[1] Ami a kereszténységben tradicionális, az benne „mindig ugyanaz marad" tehát: ez maga az Igazság és belőle következően mindaz, ami lehetővé teszi, segíti, avagy annak szolgálatában áll, hogy Krisztust, az Atya megtestesült Bölcsességét kövessük. Mindebben benne foglaltatik: Jézus Krisztus földi élete folyamán, és később apostolai és a Szentlélek által adott kinyilatkoztatásai, az egyházi hagyomány, a szentségek, a szent liturgia, az isteni kegyelem gyümölcsei – és a hozzájuk való szigorú és oltalmazó ragaszkodás. Tradicionális nézőpontból a katolikus hagyományt maga Krisztus, a változhatatlan Bölcsesség tartja fenn, aki misztikus testéhez, az Egyházhoz kapcsolja azokat, akik Őt szeretik és követik.

Az eddigiekből világosan következik, hogy a tradícióval szembeforduló erők a hagyományosság legszilárdabb, egyben leginkább megközelíthető támasztékát támadják elsősorban, ez pedig a vallás. Említettük, hogy a profán modern és posztmodern világ teljes mértékben e sötét erők irányítása alatt áll. Ezt pontosíthatjuk, ha végiggondoljuk, hogy a modern szellem nemcsak kívülről támadja a vallásos, hagyományhű szellemet, hanem különböző álarcokat magára öltve, belülről is kikezdi a vallást, és ez tulajdonképpen a kívülről indított támadásnál is hatékonyabbnak bizonyul a számára. A belülről való rothasztást elsősorban az emberek mentális és lelki szféráján keresztül viszi végbe. A gondolkozás megváltoztatásával, a földi perspektívák fontosságának hangsúlyozásával fokozatosan áthelyezi a hangsúlyt a belső ember növekedéséről a külső ember jóllétére. Ennek során a racionalizmus, a humanizmus és a szentimentalizmus különböző formáiba öltözve – és ezekből kiindulóan mintegy hamis ellenségképet kialakítva és félrevezetve a vallás követőit – apró lépésekben mérhetetlen ellenszenvet alakít ki a vallásban élő igazi intellektualitás iránt, amely nem kizárólag szétválasztó kettősségekben képes gondolkozni (mint a racionalista felfogás), hanem szintetikusan, egységben is képes látni és – különösen a spirituális kérdésekben – közvetlenül érteni. Ennek eredménye, mint Rudolf Otto is írja, hogy a racionalizáló hajlam túlsúlyba kerül nemcsak a teológiában, hanem az általános valláskutatás minden területén: „mindig fogalmakat és képzeteket keresnek, mégpedig főként »természetes« fogalmakat, vagyis olyanokat, amelyek az emberi gondolkozás általános szférájában amúgy is megtalálhatók. És közben, mondhatni, bámulatra méltó energiával és művészettel hagyják figyelmen kívül a vallásos élmény egészen sajátos jellegét".[2]

Ezzel a modern racionalizmus a valláson belül az intellektus által megközelíthető legmagasabbrendű valóságokat a szentimentális és emocionális „elhívés" közegébe száműzi. Ez az „elhívés" azonban a puszta tekintélyt követő hitnél (vagyis az egyházi tanításokhoz való egyszerű hitbeli engedelmességnél) is külsőlegesebb formája a keresztény tanításhoz való hozzáállásnak. Lényeges, hogy ha ezt tekintik hitnek, ez egyre kevésbé lehet bizonyosságból fakadó hit (hiszen hiányzik belőle a belátás): nem igazi *pistis*, amely megdönthetetlen, mert megváltoztathatatlan felismeréseken, szívbéli tudáson alapul,[3] ezzel szemben pusztán emocionális alapú feltételezéssé válik. E folyamattal párhuzamosan tehát a racionalizmus és a szentimentalizmus megfosztja a teológiát intellek-

tuális vonatkozásaitól, és így a hitbeli kérdések tárgyalásában a szenvedélyek által a háttérből mozgatott „észérvek" válnak kizárólagosabbá. Ebből következően az élő vallási szellem a racionalista ellentétpárokban való gondolkozás és a szentimentális elhívés szorításába kerül. Így fokozatosan többségbe kerülnek azok, akik a hitigazságok *lényegi tartalmait*, *mélységi dimenzióit* nem értik és mindenekelőtt nem élik, mert nem tudnak velük teljes szívből azonosulni, ugyanakkor kizárólag racionális érveléssel, de lényegi értés nélkül, megfogalmazásaikat merev és emberi módon felfogott (a misztériumok tapasztalható jelenlététől megfosztott) rendszerré teszik, amelyet az üdvözítő világosság nem tud élettel megtölteni.[4] E folyamat vezet végül ahhoz, hogy ma a „dogmatikus" szó negatív jelentéstartalommal bír még számos vallásgyakorló számára is, másrészt ez eredményezi az üres és tartalmatlan külső formalizmust is. A tradicionalitással szemben álló erők ily módon arra irányulnak, hogy a hívő ne értse meg, ne érthesse meg – és ezáltal a gyakorlati életben se érvényesíthesse – saját vallásának legmélyebb tanításait és szimbólumait, hiszen fő céljuk, hogy az ember képtelen legyen felismerni és megtalálni az isteni fényt, amely üdvösségéhez vezeti.

E tendenciák egyik vadhajtása az a törekvés, amely megpróbálja szembeállítani a vallást a tradícióval. A modernség ilyen irányú szuggesztióit, amelyek a vallás legfénytelibb valóságait támadják, akár a magukat mélyen vallásosnak tekintő, hithű vallásgyakorlók is átvehetik az előbb vázolt mentális és lelki beállítottságból adódóan. Ha pedig valóban hűségesen alkalmazzuk Krisztus tanításait, nem hunyhatunk szemet afölött, hogy mindez emberi gyarlóságokra vezethető vissza: az önuralom hiányára, illetve a komoly elmélyülés és az igazi értés eltűnésére, és végső soron: az egyetértésre való törekvés hiányára. Ez utóbbiak már önmagukban is a modern és szellemellenes törekvéseknek behódolt lelki alkatra utalnak, de mindezt teljesen nyilvánvalóvá teszi az a párbeszédre képtelen, ellenséges, gúnyos és helyenként cinikus hangnem, amelyet azok, akik közösködnek e mentalitással, magasrendű szellemi kérdésekkel szemben tanúsítanak, még a felvetésüket és végiggondolásukat is elutasítva.

✣

Ennek kapcsán rövid kitérőt kell tennünk, hogy megvizsgáljuk e leromlás gyakori tünetét, amely vallásos emberek körében is megfigyelhető: mivel a princípiumok, eszmék, s azok helyes felfogása és alkalmazása területén teljes a zűrzavar, az emberek képtelenné válnak az egyetértésre, a közösségalkotásra és a szeretetteljes, szolidáris együttműködésre. Ennek általános jele például, hogy mindenki mást ért a szavakon. Holott: „A nyelv félreérthetetlen, az emberek azok, akik félreértik egymást, ami akkor történik, ha az elhangzott szó pusztán zaj, illetve annak tűnik, mert a »hallgató« hallja ugyan, de nem érti."[5] Egy ilyen állapot kialakulásának elsőleges oka, hogy az emberek nem törődnek a jobbik részükkel, és nem „Annak" uralmán fáradoznak, aki bennünk egyedül képes a közösségteremtésre, a közös fogalomvilág létrehozására és megértésére. Minden emberben él ugyanis a bábeli nyelvzavar előtti állapot. Az ádámi létvalóság és vele Ádám eredeti nyelve.[6] Mivel minden nyelv ennek a nyelvnek a leszármazottja, ebből adódik, hogy egyáltalán használni tudunk egy nyelvet a látható dolgok és a nem látható valóságok megnevezésére. Minél inkább a – Szent Pál leveleiben is említett – külső ember uralkodik valaki életében, annál kevésbé képes e nyelv megértésére, s annál inkább összeférhetetlenné és megközelíthetetlenné válik. Vagyis az igazságból és annak közösségteremtő erejéből csak oly mértékben részesedhetünk, amilyen mértékben önmagunkat legyőztük. Minthogy e mondatban a

tulajdonképpeni alany és a tárgy is mi magunk vagyunk, kézenfekvő, hogy meg kell különböztetnünk a belső embert a külsőtől (azt, ami mindannyiónkban „azonos", attól, ami mindenkiben „más"), amint Krisztus is teszi, mikor azt mondja: „Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg önmagát, vegye föl keresztjét és kövessen engem. Mert aki meg akarja menteni életét, elveszíti azt, aki pedig elveszíti életét énértem, megtalálja azt." (Mt 16,24–25) Mert végső soron nem az individuum ért bennünk, hanem a belső ember. „Amikor tehát tényleg értjük (vagy szeretjük) egymást, akkor nem annyira (…) az »akcidenciák« által megkülönböztetett emberek, te és én, értik (vagy szeretik) egymást, hanem a bennünk levő Ember érti (és szereti) önmagát."[7]

Így tehát a „külső emberünk" legyőzése az, amit minden megértés és a közösségalkotás előfeltételének tekinthetünk. Ezen túlmenően a valódi párbeszédhez a feleknek ismerni kell egymás gondolatvilágát és mindig a közös pontokból kell kiindulniuk. Ez még inkább így van, ha valamit vagy valakit kritika tárgyává teszünk. Az igazi megismeréshez azonban nem elég például elolvasni a másik fél írását, pláne nem „átrágni magunkat rajta", vagy „végigszenvedni" azt, hanem értésre és érteni akarásra van szükség, amihez elfogulatlan szívbéli hozzáállás, jóindulat és megfelelő képességek szükségesek. Idézetekből végképp nem ismerhetünk meg egy gondolatvilágot. Más oldalról pedig, anélkül, hogy eltorzítanánk, nem idézhetünk úgy egy szövegből, hogy félrevezető módon kiragadjuk az idézetet szövegösszefüggéséből és nem látjuk pontosan a kifejezett gondolat rendeltetését és eredeti fogalomvilágát.

Ezt már csak azért is fontos figyelembe vennünk, mert a kiragadott idézetek eltorzított értelmezésére építő érvelésmód, úgy tűnik, egy manapság széles körben alkalmazott (kommunista gyökerekkel rendelkező, a koncepciós perek eljárásmódját idéző) módszer, amit a modernizmus bábjai annak jegyében alkalmaznak, hogy egy adott szellemi kérdést hamisan tematizáljanak és akadályozzák a valóban élő és megtermékenyítő tradicionális szellem hatását, avagy az isteni kegyelem erőinek tevékenységét. Azok az emberek, akik magukévá teszik e módszert, saját benső világukat tekintik fő mértéknek, egy olyan benső világot, amelyben nem az isteni képmás az úr, hanem amely a külső embert szolgája. Ezáltal pontosan azoknak tesznek szolgálatot, akik arra törekednek, hogy Isten képmása többé uralmi pozícióba ne kerülhessen bennünk; hogy többé helyre ne álljon az emberben a rend, vissza ne szerezze azt a méltóságot, amely szerint Isten megalkotta.

Egy negatív példa „típusrajza"

Szükség van a fentiek pontos bemutatására és megértésére, mert ami az utóbbi időben Magyarországon bizonyos körök tevékenysége nyomán láthatóvá vált, sajnos példaként hozható a felvázolt tendenciákra. E sajátos jelenséget a következőképpen írhatjuk körül. Némelyek számára nem világos a tradicionális szerzők kereszténységgel kapcsolatos álláspontja, félreértik és a kereszténységgel szembenállónak tekintik azt. Emiatt nyilvános fórumokon meglehetősen agresszív, a megértésre való készség nyomát sem mutató „kritikákat" fogalmaznak meg bizonyos tanításelemek ellen, amelyeket szövegösszefüggéseikből kiragadva idézetként szerepeltetnek. Majd az általuk *belemagyarázott* egyéni koncepciót a metafizikai tradicionalitás álláspontjának tekintve, teljesen inadekvát és méltatlan vádakkal illetnek különböző tanításokat, szerzőket, nem kis csúsztatásokkal *ezen a módon* megpróbálva valamiféle szembenállást kimutatni a tradicionális és a keresztény létszemlélet között. Ezt a tevékenységet hitvédelemként definiálják, noha megnyilatkozásaikból teljesen

nyilvánvaló, hogy korlátozottan és egyoldalúan (vagyis a saját érdekeiknek megfelelően, és a szentírásmagyarázat lényegi feltételeit semmibe véve) értelmezik a keresztény tanítást is.

Ezzel kapcsolatban először is rá kell világítanunk, hogy az az állítólagos „metafizikai tradíció", amiről e megtévesztett emberek beszélnek, valójában nem létezik, és reméljük, nem is fog soha. Nem tesznek ugyanis mást, mint hogy egy általuk „metafizikai tradíciónak" elnevezett gólem vagy szörnyszülött létrehívásán fáradoznak. Ezt az alaktalan és körvonalazhatatlan „masszát" innen-onnan összeszedett, félreértett tanításelemekből próbálják összetapasztani (amelyek ily módon kiragadva, eredeti funkcióiktól megfosztva teljesen értelmüket vesztik), és saját félelmeikkel igyekeznek életre kelteni azt. Ezen egyéni képzet-halmazzal szemben (ami, hangsúlyozva ismételjük meg, ilyen formában nem létezik) aztán védelmezni kezdik a „kereszténységet", amelyet szintén csak a saját felfogásmódjuk szerint tartanak érvényesnek. Ebből is látható, hogy e „módszer" kettős csúsztatást tartalmaz. Hiszen *az általuk elgondolt* „metafizikai tradíció" nem létezik, következésképpen nem is állíthatja mindazt, amit cáfolni akarnak. Tehát sem olyan állítás nem köthető a tradicionalitáshoz, amit cáfolni szeretnének, sem olyan alany nem létezik, akinek az állításokat tulajdonítják. (Itt megjegyezhetjük: mások nem vallási, hanem történelmi és politikai kérdésekben járnak el hasonló módon, szintén a felbomlasztás erőinek ügyvivőiként.)

Hogy egy ilyen helyzet egyáltalán előállhat, mint már említettem, annak számos oka lehet, melyek kivétel nélkül a vallás igazságainak ellenében működő, felforgató erőkhöz köthetők. Sajnálatra méltó tény, hogy e rombolásnak magukban teret engedő személyek megnyilvánulásai – a képességbeli és lelki zavarokon, a kontrollálatlan mozgatottságon és egyes esetekben a rosszindulaton túl – egyértelműen a végrehajtók műveletlenségét, szövegértelmezési nehézségeit, s ebből adódóan a hibás kiindulópontok és téves következtetések sokaságát tükrözik. Ha a tradicionális szellem támadói valóban el is olvassák a hivatkozásaikban feltüntetett tanulmányokat (ám itt jeleznünk kell: ez még mindig nagyon kevés az általuk felhozott témák komplexitásához képest, és ahhoz viszonyítva, amilyen következtetésekre jutnak), úgy tűnik, képtelenek az olvasott szövegeket megfelelően értelmezni, a jel és a jelölt viszonyának összefüggéseit látni, nem értik a szimbólumok nyelvét, általában véve nem értik a nyelv közvetítő funkcióját, nincsenek tisztában egy szöveg megismerésének feltételeivel. Ebből következően alapvetően téves racionális kategóriákat állítanak fel az olvasott szövegek tartalmával kapcsolatban, amelyeket ezek szerint értelmeznek. Mivel nem hajlandók megérteni (az értéshez akarat is szükségeltetik) az alapfogalmakat és -irányulásokat, ezért szükségszerűen torz képet alakítanak ki magukban a kapcsolódó kérdésekről. Így áll össze aztán az említett alaktalan gólem vagy szörnyszülött, amit valamiféle „vallásként" kezelnek, és ezért juthatnak például olyan elképesztő megállapításokra, hogy a tradicionális szellem ugyanazt képviseli, mint a *new age* (mintha nem a tradicionális szerzők világítottak volna rá a legélesebben – mégpedig a világvallások képviselőinél is sokkal pontosabban – az ál- és ellenszellemi irányzatok sötét hátterére), vagy hogy az valamiféle importált hinduizmust jelent. (Ami az előbbiek fényében teljes abszurditás. Továbbá kérdéses, hogy akik így vélekednek, ismerik-e egyáltalán a hinduizmust magát, illetve nem inkább egy Nyugatról Indiába exportált, deszakralizált álvallással próbálnak összehasonlításokat végezni? Mert nyilvánvaló, hogy az igazi, tradicionális Keletet egyáltalán nem ismerik. Ha ismernék, ismerni akarnák, nem így gondolkoznának, és nem „versenyeztetnék" vele a kereszténységet.)

Az ilyen alapvető félreértések elkerülése mind az egyetértés és a szeretet alapját képező intellektus jelenlétét feltételeznék, nem utolsósorban pedig a komoly tájékozódást és a vonatkozó irodalomban való műveltséget.

Azon tradicionális gondolkozók, akik – a szellemi hagyományok teljes univerzumát figyelembe véve – műveikben a vallások metafizikai (azaz isteniben gyökerező) ideái felé fordulnak: mindig alapeszméi mentén közelítik meg a kereszténységet. Ennek során egyes szerzők részéről kritikai megnyilvánulások is születtek a kereszténységgel kapcsolatban. Ezek azonban egy katolikus számára nem szolgáltathatnak okot e szerzőkkel – és kiváltképp a tradicionális szellemmel – való szembefordulásra,[8] már egyszerűen azért sem, mert elenyészőek azon tevékenységükhöz képest, amely *a kereszténység mélységeinek feltárására* irányul. Figyelembe kell vennünk továbbá, hogy ez utóbbit olyan benső alapállással teszik, amely nem különbözik bármely, *a katolikus hagyományhoz valóban hűséges* keresztény hívő szemléletétől. Ez abból is kitűnik, hogy a kereszténységről szólván sok esetben az isteni tanítás komolyan vételére, szívbéli megélésére és követésére buzdítanak. Kritikai észrevételeiket is ennek jegyében kell kezelnünk. Így mutatkozik meg, hogy ezek döntő részben emberi hiányosságokra és nem magára a keresztény tanításra vonatkoznak.

Azon kijelentések, amelyeket általában a kereszténység elleni támadásként értelmeznek, vagy inkább fogalmazzunk úgy, amelyek könnyen félreérthetők és kiforgathatók, egészen más szándékkal fogalmazódtak meg – ez nyilvánvaló, ha ismerjük a megfogalmazóik tanulmányait, állásfoglalásait a spiritualitás különböző területei kapcsán.[9] Kiemelt figyelmet fordítva eme kritikai megjegyzésekre is, és szövegösszefüggéseiket, a teljes életművek tanításbeli összefüggéseit mérlegelve állíthatom: azok valójában éppen arra irányulnak, hogy az arra kvalifikáltak vegyék komolyan a katolikus hitigazságok legmélyebb értelmét. Minden ilyen megjegyzés: *(a)* a kereszténységben meglévő szellemi lehetőségek, magasrendű valóságok elhomályosodásának különböző okaira; *(b)* továbbá az Egyházat sokféle módon kísértő és az egyházi körökbe behatoló istenellenes erőkre, és az ezzel szembeni ellenállás elégtelenségére vonatkozik – amely problémák, jegyezzük meg, mindig emberi mulasztásra, a megfelelő képességek hiányára, emberi gyengeségekre és a hagyományellenes erőkre vezethetők vissza, nem pedig Jézus Krisztus tanításaira, vagy a kereszténység örökérvényű igazságaira. Ezért tradicionális szempontból minden kritikai megjegyzés éppen azt szolgálja, és ennek megfelelően kell érteni, hogy a krisztusi út követője minél tisztábban lássa az igaz utat; a kereszténység legmagasabb, legpozitívabb lehetőségeit életre keltse; és képes legyen ellenállni a felforgatás erőinek. Tehát nem a kereszténységtől való eltávolodásra, hanem éppen a kereszténység misztériumaiban való elmélyedésre ösztönöznek.

> ***„Mindaz, amit (…) a katolicizmusban tradicionálisnak nevezhetünk, éppen az a fény, amely Isten kereséséhez, megtalálásához, az üdvösség eléréséhez szükséges. Szent Ágoston szavaival, ez az »igazság megismeréséhez szükséges világosság« megnyilatkozása, amit Istentől nyerünk. Ha ez nincs jelen, az élő vallás pusztán babonás ceremóniákra, üres és önmagába zárt formákra redukálódik.”***

Mindent összevetve, nem arról van szó, hogy bárkinek is ne lehetnének kételyei tanításokat, állásfoglalásokat illetően. S hogy ezek feloldása, eloszlatása érdekében ne lenne fontos alapos kutatómunkát és megismerést folytatni. Hanem

éppen arról, hogy egy ellenséges vagy elfogult nézőpontból kiindulva e kételyekkel kapcsolatban elmulasztjuk az igazi megismerést. Azok, akik így járnak el, hozzáállásukból adódóan csak a saját koncepcióikat igazolják, és így eltorzítják a keresztény tanítást valamint a tradicionális szerzők műveit is. Újra megismételve: éppen a *sophia perennis* szempontjából látható a legtisztábban annak feltétlen érvénye, hogy egy katolikusnak minden körülmények között ki kell állnia a doktrína mellett; hogy a dogmák megdönthetetlen érvénnyel rendelkeznek, mert egyetemes igazságok megfogalmazásai, és olyan szimbólumok, amelyek révén betekintést nyerhetünk a keresztény misztériumok mélységeibe. Ezért azokra, akik mindezt figyelmen kívül hagyják, és különböző megállapításokat félreértve vallási oldalról továbbra is mérlegelés nélkül támadják a tradicionális szellemet, érvényesnek tekinthetjük János apostol szavait: „Aki azt mondja, hogy a világosságban van, és testvérét gyűlöli, az még most is a sötétségben van. Aki szereti testvérét, az a világosságban marad, és nem okozza testvére bukását. De aki gyűlöli testvérét, az sötétben van, a sötétben jár, és nem tudja, hova megy, mert a sötétség megvakította a szemét" (1Ján 2,9–11).

A kishitűség következményei: feledésbe merült igazságok

Az előbbiek figyelembevételével vizsgáljuk meg, hogy a hagyományellenes mentalitás milyen negatívumokat eredményez a keresztény vallásosságban a leglényegibb kérdések vonalán. Ebből kiindulva megközelíthetjük a keresztény tradíció néhány princípiumát, amelyek figyelmen kívül hagyása ma is sok félreértést eredményez. Pontosan e félreértésekből adódóan néhányan a vallásra hivatkozva érzik jogosnak, hogy minden alapot nélkülöző rágalmakkal illessék azokat a tradicionális szerzőket, akik más oldalról rávilágítottak e tanításokra. Mindezek kapcsán is látnunk kell, hogy itt olyan alapelvek, eszmék, szempontok, kutatási módok feleleventéséről van szó, amelyek a korábbi idők emberei számára természetesek voltak, ám a modernség előretörésével csaknem feledésbe merültek a nyugati világban, de amelyek nélkül kevés az esély, ha nem lehetetlen, hogy egy vallás ellenálljon a felforgatás erőinek. Számukra azonban, mivel önmaguk legyőzése helyett inkább a modern szuggesztióknak való engedelmességre törekednek, ez egy újabb indok, amiért támadhatják a tradicionális szellemet. Képtelenek belátni és ellenszenvet vált ki belőlük, ha gondolkozók az emberi élet legnagyobb kérdéseit érintő ideákat újra vizsgálat tárgyává teszik, és ha esetenként a hivatalos teológiai szaknyelvtől eltérő nyelvi eszközöket alkalmaznak[10] (amelyek egyedüli célja, hogy a ma élő ember számára is érthető módon fogalmazzák meg az adott igazság lényegi értelmét).

Utaltunk már René Guénon azon megállapítására, hogy mivel a katolicizmus princípiumai állandóak és megváltoztathatatlanok, emiatt a modern szellem befolyása nem tehet mást e vallással, mint hogy a követői számára megakadályozza bizonyos dolgok tényleges megértését. Ez lényegében abban áll, hogy akik engednek az antitradicionális törekvések benső és külső befolyásának, a leegyszerűsítés jegyében uniformizálják a vallást, aminek következtében bizonyos valóságtartalmak fokozatosan eltűnnek belőle. A katolikus tanítás leegyszerűsítésének következménye sokféle módon megmutatkozik: ez nyilvánul meg a doktrína iránti általános közönyben, a moralizálás, a karitativitás, a „társadalmi hasznosság" bizonygatásának szinte kizárólagossá tételében, a formák funkciójának, szerepének nem értésében. Megnyilvánul abban, hogy eltűnőben vannak a vallásosság különböző szintjei, a szentírásmagyarázat mélységi dimenziói; hogy puszta „irodalomként" kezelik a

*Szentírás*t és nem fordítanak figyelmet a misztikus értelmére, csak a betű szerintire; megszűnik a szimbólumok értő használata; nem látják az üdv elérésének benső kiindulópontjait, a tudat és a lét viszonyát, az istenismeretben való elmélyülés fokozatait, a hit és tudás viszonyát és mibenlétét; nem látják, hogyan lehetne pozitívan viszonyulni más vallásokhoz, és még sorolhatnánk. Ezekben mind az igaz vallásossággal szemben álló felforgatás hatása nyilvánul meg.

E rombolás következtében eltűnik a vallásból azon elemek hangsúlyozása, amelyek vertikálisan (Isten irányában) túlmutatnak magán a valláson és vallásosságon, és lehetőségként az arra alkalmasak életében a Szentlélek közvetítésével megnyilvánulhatnak. Ennek eredményeképpen könnyen megfeledkezhetünk arról, hogy a dogmák szellemi tanításokból bontakoznak ki; hogy létezik magasabbrendű tudás a dogmatikában megfogalmazottnál; hogy például a teológiának léteznek olyan szintjei, amelyek Istenről nemcsak mint abszolút létről, hanem mint léten-túli valóságról is beszélnek, méghozzá a megvalósítás értelmében. A középkori kereszténységben még nem volt kérdés, hogy a teológia vagy a hitigazságok forrását egy azoknál magasabbrendű tudomány fényénél megismert alapelvek alkotják: „Ez a magasabbrendű tudomány *Isten és az üdvözültek tudása*" (*Summa Theologiæ* Ia q1 a2). Nem volt vita tárgya az sem, hogy „az isteni tudás a teológus lelkébe és szívébe van bevésve" (*Summa Theologiæ* Ia q1 a4), s azáltal szerezhető meg, hogy az ember részesedik Isten és az üdvözültek megismerésében, és amely így „mint legfőbb bölcsesség, minden ismeretünket irányítja" (*Summa Theologiæ* Ia q1 a6). Isten tudása, amennyiben Istent valóban abszolút Princípiumnak tekintjük, meghaladja a Lét minden fokát, és szükségképpen metafizikai, hiszen mint végső ok túl van a létesülés egészén. Az pedig egyedül Isten akaratától függ, ki kapja meg a kegyelmet, hogy betekintést nyerjen e metafizikai tudásba, mint arról megannyi szent és aszkéta tanúságot tett, s ahogy azt például a középkor legnagyobb teológusai (köztük Aquinói Szent Tamás) sokoldalúan kifejtették. Az önmagukban megdönthetetlen igazságok azonban a profanizáló modern mentalitás hatására az emberi elme számára fokozatosan megkérdőjeleződnek, ami téves és korlátolt gondolkozást és a megértésre képtelen lelkialkatot eredményez.

Észre kell vennünk, hogy amennyiben a vallás legmagasabbrendű, leglényegibb tanításait elhanyagoljuk, utat nyitunk a felhígulásához, az ellaposodásához, mert a Szentlélek eleven jelenlétének alapvető támasztékait töröljük el. Így a formafeletti igazságok misztériumokként való jelenléte elhalványul, s elhomályosul például az Istennel való egyesülés, a színről színre látás teológiája, a tudás arról, hogy Isten miként részesíti az embert saját teremtett természetén túl isteni természetében. E kérdésköröket nem lehet a misztika peremére száműzni. A teológiának ugyanígy fontos részét képezi, minthogy a vallásos élet inspiráló misztériumairól van szó. A 19. században írta Matthias Joseph Scheeben:

> „Istennek képmása csak az lehet, aki Istennel egyesült. A hasonlatosság Istenhez megistenít, de nem egyesülés nélkül. Mert a mint a szőlővessző is úgy nyeri éltető erejét, hogy a tőkével egy egészet alkot, úgy bennünket is csak akkor jár át az isteni élet, csak akkor leszünk tökéletesen hasonlók Istenhez, ha természetfölötti erő Istenbe olt bele és életének részeseivé tesz s vele egy egészbe olvaszt. A mint az ojtott ág belenő a fába s már nem áll önmagában, hanem a fához tartozik, bár megmarad annak a mi volt, úgy mi sem vagyunk már önmagunkéi, hanem Istenéi. Nem mi vagyunk, a kik élünk, hanem Isten az, a ki bennünk él. Igy valósúl meg bennünk a nagy

> titok, mely az Apostol szavai szerint a teremtett természetnek a legnagyobb tökéletesülése, hogy »Isten minden mindenben«."[11]

Azért szükséges kitérnünk erre, mert a vallásnak ezt a szintjét figyelembe véve érthetjük meg, hogy például László András miért tartotta fontosnak a lét és a tudat viszonyát, az énség és az Önmaga(m)ság, az autoteizmus és a heteroteizmus kérdéskörét, és az említett fogalmak sokoldalú tárgyalását. Hiszen, tegyük fel a kérdést: a fenti idézetben szimbolikusan ábrázolt egyesülésben ki mondhatja azt, hogy „én"? Merthogy itt nyilván nem annak az ígéretnek a beteljesüléséről van szó, amit a Kígyó mondott Évának, hogy „olyanok lesztek, mint az Isten", ugyanakkor mégis megistenülésről *(theosis, deificatio)* kell beszélnünk, amelyben egyedül önmagaként Isten mondhatja, hogy „én vagyok", minthogy ekkor Isten lesz „minden mindenben".

Itt feleleveníthetünk egy ehhez kapcsolódó, gyakran félreértett tradicionális kérdéskört: Isten végtelenül más-e, mint az Isten jelenlétét tapasztaló „én"? Erre a tradicionális keresztény tanítás elfogadja az igent és a nemet is, és bizonyos rátekintésben mindkettőt egyszerre. Igen is és nem is. Feltétlenül igaz, hogy Isten abszolút voltából eredően végtelenül más a múlékony teremtményi léthez képest. Azonban itt árnyalt megközelítésre van szükség. A létezők számára „Isten lényegénél fogva maga a lét", a lét pedig „minden lény legbensőbb és legmélyebb sajátja" (*Summa Theologiæ* Ia q8 a1). Ha Istennel összeköttetésben állok (ez maga a vallás lényege), nem kérdés, hogy létem végső okát Benne ismerem fel, amiként végső lényegem, a belső ember Istennel való *rokonságát* sem kérdőjelezem meg. A vallásos ember a jelen életéhez képest valami mérhetetlenül fénytelibb valóságot lát Istenben, aki létezésének eredete, életadó forrása, és ezért ezzel a „mással" bensőséges kapcsolatban áll (ha egyáltalán alkalmazható itt a „más" szó). Ez a mérhetetlen Fény mindennapi táplálék a számára, és ha jelenlétét nem érzi állandóan a szívében, élete kilátástalanná válik. Ugyanakkor felismeri, hogy e Fény sokkal valóságosabb és igazabb is, mint változékony „teremtményi létezése". A „rokonság" misztériuma pedig éppen ezen a ponton nyilvánul meg, lévén e felismerésre azért képes, mert az isteni fényből való részesedés által azonosulni tud a változhatatlannal. Felismeri, hogy a saját eredetéhez visszatérve, e Fénnyé válva földi-teremtményi létezése véget ér, ám ezzel mégis valóságosabb életre ébred, amely a jelen emberi létezéshez nem hasonlítható. Elveszíti önmagát és minden földi dolgot, de Istenben újra megtalálja és Benne megújulva övé lesz újra minden. Ezért Istenben végső eredetére ismerve vágyakozik a halhatatlanság után és hasonulni akar Teremtőjéhez, egészen annyira, mint Krisztus. Ezen az úton, elérkezve az istenképiség beteljesüléséhez és tökéletes megvalósulásához (ami az istengyermekség maga), a másság és az Istentől való különbözőség eltűnik.

Így megragadhatóvá válik, hogy a „teremtett természet tökéletesülése" abban a mértékben valósul meg, amennyire a teremtmény önmaga számára „megsemmisül" (avagy megszűnik létezni), hogy Isten legyen minden mindenben. Itt már nem a racionálisan megragadható lehetőségek körében vagyunk, mégis *megérthetjük*, miről van szó, ha meggondoljuk, hogy az Istenhez való hasonlóság: részesülés (participáció) Istenből, s a hasonlóság minél tökéletesebb, annál inkább Ő él és már nem „én". Nem a teremtmény Istenné válásáról van itt szó, hanem inkább arról, hogy Isten mindent visszavesz Önmagába, mindent Önmagává tesz. „Íme, megújítok mindent!" – szól a trónon ülő a *Jelenések könyvé*ben –, „Én vagyok az Alfa és az Ómega, a kezdet és a vég. A szomjazóknak ingyen adok az élet vizének forrásából. Mindez azé lesz, aki győzni fog.

Maiestas Domini (az 'Úr fensége'), az Atyával egylényegű, mennyei dicsőségében megjelenő Krisztus (Westminster zsoltároskönyv, 1250 körül)

Én Istene leszek, ő pedig az én fiam lesz" (Jel 21,5–7). Ha Istent színről színre láthatjuk, miként a katolikus vallás tanítja, az csak úgy lehetséges, hogy a hasonlóval látjuk meg a hasonlót, a fényben a fényt, mint Nüsszai Szent Gergely mondja, hiszen különben hogyan is teljesülhetne az evangéliumi kijelentés, hogy „Istent soha senki nem látta" (Jn 1,18), hogy „egyetlen ember sem látta, és nem is láthatja" (1Tim 6,16)? Úgy is fogalmazhatunk, Istent csak az láthatja, aki Istennel egyesült, aki Isten kegyelmével elhagyta az emberi-teremtményi létet. Nézzük meg, mit mond ezzel kapcsolatban Szent Gergely:

> „Hogyan is látta az égfölötti dicsőséget István [vö. ApCsel 7,54–60]? Ki tárta ki előtte az egek kapuját? Ez talán emberi erő teljesítménye volt? Talán valamilyen emberi erő unszolta abba a magasságba a földi természetet? Nem így van. (…) István a Szent Lélekkel eltelve látta Isten dicsőségét és Isten egyszülött Fiát. Mert a próféta szava szerint csak a fényben lehet meglátni a fényt. Így szól: *Mert a te világosságodban látjuk meg a fényt* (Zsolt 35,10) (…). Mivel tehát az Atya világosságában, azaz a Szent Lélekben, aki onnan jön ki, válik láthatóvá az egyszülött világosság, ezért már előre beragyogta őt a Lélek dicsősége, még mielőtt az Atya és a Fiú dicsőségét felfogta volna. (…) Mert István nem az emberi természet lehetőségein és határain belül maradva látta meg az isteni természetet, hanem a Szent Lélek erejével egyesülve azáltal emelkedett fel Isten felfogásához."[12]

Isten világosságában látni a Bölcsesség Fényét: ez a tökéletes istengyermekké válás. Természetünknek közvetlenül Istentől eredő átváltozása, mely annyit jelent, mint megragadni az Igazságot, azonosulni az Igazsággal, méghozzá nem átvitt értelemben, hanem úgy, amint önmagában van. Ennek során önátélésünk az isteni erőben való részesedésnek (tehát az igazság megragadásának, vagy az istengyermekség megvalósulásának) megfelelően átalakul. Keresztény összefüggésekben ez egy lehetséges út az „Önmaga(m)ság" mibenlétének és fokozatainak megértéséhez, amelynek végső tökéletessége, amikor Isten lesz minden mindenben és ahol minden másság és különbözőség felszámolódik.

> „Végtére is képes vagy egy bizonyos titokzatos belátás által előre megízlelni, hogy az istengyermekség semmi más, mint a puszta hasonlatosság homályos nyomaiból való átvitel

> az egyesülésbe magába a végtelen Ésszerűséggel, akiben és aki által a lélek él, és önmagát élőként felfogja. Mindezt úgy, hogy [az értelmes lélek] semmit sem önmagán kívül élőként fog fel: csak azok a dolgok élők, amelyek benne mint önmaga vannak jelen *(in ipso sunt ipse)*; és [az értelmes lélek] tisztában van azzal, hogy olyan mindent felülmúló mértékben birtokolja az életet, hogy benne örökké él minden, miközben nem őt tartják életben, hanem ő minden más élő dolog élete.
>
> Akkor [az értelmes lélek] számára Isten nem valaki más lesz, nem másféle és tőle különböző; nem lesz más sem az Isteni Értelem, sem az Isten Igéje, sem Isten Lelke, mert minden másság és különbözőség messze elmarad az istengyermekségtől. (…) Az istengyermekség tehát minden másság és különbözőség eltörlése, és mindenek feloldása az *egy*ben, amely egyúttal az *egy* kiárasztása mindenekbe; és ez maga az átistenülés *(theosis)*."[13]

Amikor az istenfiúság megvalósul, az értelem, befogadván az isteni fényt, „maga lesz az az isteni tudomány, amelyben és amely által mindenek léteznek; valójában maga lesz az Isten és minden, abban a mértékben, ahogy ezt a mesterséget [az igazság mesterévé válást] elsajátítja."[14] Azonban katolikus szempontból a végső állapotok ezzel nem merülnek ki. Csak mindezen túl tételezhető az Istenben való – minden tudást és értelmet meghaladó – elnyugvás legvégső beteljesülése, ahol Isten nem Igazság, nem is Lét, hanem mindenen túli megnevezhetetlen, elgondolhatatlan „egyedülvalóság", aki/ami a királyok Királyaként „megközelíthetetlen világosságban lakik" (1Tim 6,16). A legvégső, a mindent meghaladó Kezdet: oszthatatlan, kimondhatatlan, megragadhatatlan, elérhetetlen; mégis mindennek oka és eredete, mert abszolút hatalma által (amely a legtisztább szeretet) felfoghatóvá és feloszthatóvá teszi magát, és így belőle részesülvén minden Neki köszönheti a létét. Újra hangsúlyozzuk, e misztériumok valósága nem valamilyen teremtményi-emberi erőfeszítés eredményének *lehetősége* (mert itt *lehetőségekről* van szó, amelyekben hinnünk kell, és „ha a hit megvan, akkor az istengyermeksséghez való felemelkedés nincs eltiltva", hiszen „Mindazt, amit hittel, imádságban kértek, megkapjátok" [Mt 21,22]). Ne feledjük, a teremtett értelem nem képes Istent kimerítően megismerni, egyedül Isten ismeri Önmagát tökéletesen. „Isten benső dolgait sem ismeri senki, csak Isten Lelke. Mi azonban nem a világ lelkét kaptuk, hanem az Istentől származó Lelket, hogy megismerjük, amit Isten nekünk ajándékozott. (…) Az érzéki ember azonban nem fogja fel, ami az Isten Lelkéé, mert oktalanság az számára, és nem tudja megérteni, hiszen lelki módon kell azt megítélni" (1Kor 2,10–16). Tradicionális értelemben szó sincs tehát önmagam mint személykénti létező valamiféle sátáni „istenítéséről", vagy „túlfűtött egoizmus" eredményéről (melyek a legképtelenebb rágalmak közé tartoznak); mindez egyedül Isten végtelen hatalma által lehetséges, amely *a tiszta szívűekben* megfogant Ige kibontakozása révén teljesül be, s amelynek legvégső betetőződése kimondhatatlanul felette áll minden teremtményi létnek.

Látható, hogy az Önmaga(m)ság, a lét és a tudat tradicionális megközelítése a kereszténységgel nemhogy szemben áll, hanem annak egyik leglényegibb tanításával kapcsolatos. És további kutatással a *Szentírás*ban, az egyházatyáknál, a skolasztikus tanításban, vagy a misztikusoknál számos ehhez kapcsolódó útmutatással találkozhatunk. Emellett, ha figyelembe vesszük, hogy az egész kontemplatív szerzetesi hagyomány a Kinyilatkoztatásra épül, akkor mind az *Ószövetség*, mind az *Újszövetség* legmagasabb értelmét kutatva teljes bizonyosságra tehetünk szert erről. Nem beszélve arról, hogy az ókori

filozófiai hagyomány ezzel összefüggésben álló tanításait a kereszténység teljes mértékben elfogadta és integrálta. Szent Ágoston írja például Plótinosznak a mennyei megvilágosításról szóló tanítása kapcsán: „E kérdést illetőleg a legkevésbé sem ütközünk össze ezekkel a filozófusokkal."[15] Márpedig az ókori filozófusok közül éppen Plótinosz volt, aki a legtisztábban fejtette ki, hogy e megvilágosításban az ember „önmagából minden mást odahagyva szellemmel szemléli a szellemet – önmagával önmagát."[16]

E teológia természetesen rendkívül komplex, és nem állítjuk, hogy a mi leegyszerűsített és laikus bemutatásunk vázlatosságából adódóan nem vezethet téves következtetésekhez. Arra azonban elegendő lehet, hogy a keresztény teológia csodálatos magasságaira legalább emlékeztessen, és ezáltal másokat is inspiráljon a bennük való elmélyülésre. Ugyanakkor valamiképpen jeleznünk kellett, hogy nem kellene feltétlenül az első és a sokadik lépésben sem gondolkodás nélkül elvetni a tradicionális szerzők megállapításait, hovatovább elhatárolódni azoktól. Ezzel szemben annál nagyobb szükség volna komolyan elmélyülni bennük, hogy az Igazságban megszilárdulva Krisztus méltó tanítványai lehessünk, nem feledkezve meg arról, hogy „kifejezések által nem juthatunk el a kimondhatatlan dolgokhoz! Ezért elmélyült elmélkedéseken keresztül kell felemelkedned minden ellentmondás, megjelenés, hely, idő, képmás és torzítás, minden másság, különbözőség, elválasztás, összeadás, kijelentés és tagadás fölé. Így te, az élet fia, életté változol át".[17]

✣

Az eddigiek alapján végszóként két következtetést szeretnék kiemelni:

1) Aki a kereszténységet a metafizikai tradícióval szemben védelmezi, annak tevékenysége olyan, mintha egy teológus a szent tanítás alapelveinek, a hittételek megdönthetetlenségének és cáfolhatatlanságának védelmezéséért, ezen alapelvek isteni lényege ellen fordulna. Vagyis pontosan azt cáfolná, az ellen védekezne, ami a hittételek megdönthetetlenségének az oka. Mintha Jézus Krisztus szavait egy teljesen emberi nézőpontból kiindulva magával Jézus Krisztussal szemben akarná védeni, aki a kinyilatkoztatás tulajdonképpeni értelmét adja.

2) Minden valóban vallásos ember, így minden igaz keresztény hívő számára is teljesen nyilvánvaló, hogy Krisztus misztikus testének – az Ő Egyházának, amely felett a pokol démonai soha nem tudnak győzedelmeskedni, mert tisztaságánál fogva elérhetetlen a számukra – végül is csak azok lehetnek hithű harcosai és nemes védelmezői bármiféle sötétséggel szemben, akik teljesítik Szent Péter apostol intő szavait:

> *„Tisztítsátok meg tehát lelketeket az igazságnak engedelmeskedve, a nem színlelt testvéri szeretetben. Figyelmesebben szeressétek egymást, újjászületve nem romlandó, hanem romolhatatlan magból Isten élő és örökké megmaradó igéje által, mert minden test olyan, mint a fű, s minden dicsősége, mint a fű virága: elszáradt a fű, lehullott a virága, az Úr igéje azonban örökre megmarad. Ez pedig az az ige, amelyet hirdettek nektek.*
>
> *Vessetek le hát minden gonoszságot, minden álnokságot és képmutatást, irigységet és minden rágalmazást, és mint a most született kisdedek, hamisítatlan szellemi tej után vágyakozzatok, hogy általa növekedjetek az üdvösségre, miután megízleltétek, milyen édes az Úr. Hozzá járultok, mint élő kőhöz, akit az emberek elvetettek ugyan, de Isten kiválasztott és megtisztelt. Ti is, mint élő kövek, felépültök rajta lelki házzá, szent papsággá lelki áldozatok bemutatására, amelyek kedvesek Istennek Jézus Krisztus által."* (1Pét 1,22–2,5)

Jegyzetek

[1] Rama P. Coomaraswamy: Mit jelent pontosan a „hagyomány" kifejezés a kereszténységben? *Tradíció* évkönyv, Debrecen, 2004, Kvintesszencia, 185. o.

[2] Rudolf Otto: *A szent*. Budapest, 1997, Osiris, 13–14. o.

[3] A hit „az egyetértés aktusa az első igazsággal [=Isten], amit az akarat parancsol, s amit a kegyelem indít el és mozgat"; „a hit is egyfajta ismeret, amennyiben a hit az értelmet egy bizonyos megismerhető dolog irányában meghatározza". Aquinói Szent Tamás: *Summa Theologiæ* IIa–IIæ q2 a9; Ia q12 a13. Lásd még David Berger: *Találkozás Aquinói Szent Tamással*. Budapest, 2008, Kairosz.

[4] Ezért alakulhatott ki az a szomorú helyzet is, hogy a modernizálódó egyház egyre inkább elveti a dogmák, rítusok, a liturgiák rendjét, örökérvényű igazságokon nyugvó szabályait. Úgy vélik, hogy ezáltal képesek visszahozni belé az életet, és hogy ezáltal a vallást közelebb vihetik az emberekhez. Ez az eleve téves elgondolás éppen ellenkező eredményre vezet: a vallástalanság fokozódásához, a modernizáció jegyében történő profanizáláshoz, és a jelenleg is zajló önfelszámoláshoz. A vallási szellemet nem lehet összeházasítani a profán világi szemlélettel. Ez a vallás megsemmisítését jelenti.

[5] Ananda K. Coomaraswamy: Az, hogy „Szókratész öreg", azt jelenti, hogy „Szókratész van"? *Axis Polaris* (Budapest) 3. sz. (2002) 12. o.

[6] „Tehát bárki megértheti a szót, nemcsak mielőtt hangzik, hanem még mielőtt a hangok képei felvetődnének a gondolatban. Ez a beszéd nem tartozik egyetlen nyelvhez sem, vagyis a nemzetek nyelvéhez (…). Aki ezt megérti, mintegy tükörben és homályosan látja az Igének azt a képmását, amelyről írva van: *Kezdetben volt az Ige, az Ige Istennél volt, és Isten volt az Ige* (Jn 1,1)." Szent Ágoston: *A Szentháromságról*. Budapest, 1985, Szent István Társulat, 456. o.

[7] Ananda K. Coomaraswamy: i. m. 18. o.

[8] Ezzel kapcsolatban lásd még Rama Coomaraswamy: *Philosophia perennis* és *sensus catholicus* című írását (*Magyar Hüperión* [Budapest], II. évf. [2014] 1. sz. [február–április] 62–65. o.).

[9] Ez természetesen ugyanúgy igaz a gyakran félreértett és félremagyarázott Julius Evola vagy László András meglátásaira nézve is. Ennek megítéléséhez nem elhanyagolhatóak az életrajzi tények sem. Julius Evola például aktívan érdeklődött a keresztény szerzetesrendek mint „a katolikus aszketikus–szemlélődő tradíció kiemelkedő képviselői" iránt. Még a *Pogány imperializmus* című könyvének megírása idején is kívánatosnak tartotta, „ha olyan személyek, akik csak a profán filozófia és a plebejus–egyetemi kultúra legsilányabb alkotásait és a különböző kortárs esztéticizmusok, individualizmusok és romanticizmusok fertőjét ismerik, »megtérnek« a katolicizmushoz". Mint írja, a „nem-érzelgős, nem passzív-női, hanem férfias, heroikus és önfeláldozó értelemben vett hit és engedelmesség sokkal magasabb és nehezebb dolog, mint egy rossz individualizmus minden »igenlése«". Álláspontja ennek megfelelően mindig távol esett a vulgáris antiklerikalizmustól, és ezt több helyen meg is erősítette: „mindig jobban tiszteltem a legszerényebb és legműveletlenebb katolikus papot, mint a modern »kultúra« és gondolkozás bármelyik ismert képviselőjét" (lásd uő: *Cinóberösvény*. Budapest, 2006, Nemzetek Európája). László András pedig katolikus teológiát végzett, és előadásainak, műveinek tanulmányozásából egyértelműen kiderül, hogy központi érdeklődési területe a legmagasabb értelemben vett teológia. Emellett az egyházi rend, az előírások, rítusok, liturgiák alapvető jelentőségére és megőrzésük fontosságára több helyen felhívta már a figyelmet. Talán megemlíthetjük itt, hogy a katolicizmus vonatkozásában az általa kívánatosnak tartott keresztény konzervativizmus és tradícióigenlés, minden ma létező keresztény tradicionalizmusnál szellemibb értékmegőrző és -átadó vallásosságot foglal magában, és teljes összhangban áll a keresztény középkor legfőbb eszméivel.

[10] Ide sorolhatjuk például László András megvilágító erejű szóalkotásait.

[11] Scheeben M. József: *Az isteni malaszt fensége*. Budapest, 1905, Stephaneum Nyomda R. T., 240–241. o.

[12] Nüsszai Szent Gergely: Szent István első vértanú dicsérete. In *Nüsszai Szent Gergely művei*. Budapest, 2002, Szent István Társulat, 261–262. o.

[13] Nicolaus Cusanus: De filiatione Dei – Az Istengyermekség. In uő: *A rejtett Istenről*. Budapest, 2008, Kairosz Kaidó, 60–62. o.

[14] Uo. 53. o. Vö. Schütz Antal: *Dogmatika*. II. köt. Esztergom, 2008, Pax, 538. o. „Isten látása ismerő tevékenység; következésképp csak úgy jöhet létre, *ha egy ismeret-tényben egyesül az ismeret-tárgy és az ismerő alany*. Minthogy látó ismeretről van szó, azaz Istennek közvetlen, lényegi ismeretéről, hol minden teremtményi közvetítés ki van zárva, az ismeret-tárgy mindenestül *(obiectum et materiale et formale)* csak Isten lehet, még pedig szentháromsági mivolta szerint."

[15] Szent Ágoston: *Isten városáról*. II. köt. Budapest, 2005, Kairosz, 239. o.

[16] Plótinosz: *Enneades* V. 3. A megismerő valóságokról, valamint Arról, ami mindenen túl van. In uő: *Az Egyről, a szellemről és a lélekről*. Budapest, 1986, Európa, 249. o.

[17] Nicolaus Cusanus: i. m. 62–63. o.